

اثر تعامل کنترل فساد و اعتماد و تامین مالی بر توسعه کارآفرینی در کشورهای منتخب منا

منیر مرادی^۱

داریوش حسونند^۲

کاوه درخشانی^۳

احمد سرلک^۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۲/۲۷ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۵/۰۷

چکیده

کارآفرینی به عنوان موتور محرک فعالیت‌های اقتصادی نیازمند تامین مالی است. در راه‌اندازی کسب‌وکار و توسعه‌ی کارآفرینی، کیفیت نهادی (کنترل فساد و اعتماد) و تامین مالی، همواره به صورت مسئله‌ای جدی برای کارآفرینان مطرح بوده‌است. این مطالعه به بررسی تاثیر تعاملی کنترل فساد و تامین مالی و تاثیر تعاملی اعتماد و تامین مالی بر توسعه کارآفرینی در کشورهای منتخب منا (الجزایر، ایران، اردن، مراکش، عمان، قطر، عربستان سعودی، تونس، ترکیه و عراق) طی دوره (۲۰۱۹-۲۰۰۵)، پرداخته‌است. روش پژوهش، توصیفی است و داده‌ها از موسسه دیده‌بان جهانی کارآفرینی، بانک‌های اطلاعات جهانی و یونسکو اخذ شده‌است. برای برآورد مدل‌ها از رویکرد داده‌های پانل استفاده شده‌است. آزمون‌های تشخیص وابستگی، ناهمسانی واریانس، آزمون F لیمبر و هاسمن برای انتخاب بین روش‌های حداقل مربعات، با روش اثرات ثابت و یا اثرات تصادفی انجام گرفت. نتایج نشان می‌دهد که کیفیت نهادی و منابع تامین مالی بر توسعه‌ی کارآفرینی تاثیر مثبت و معنی‌دار داشته‌است. بنابراین تدوین اصلاح کیفیت نهادی می‌تواند بر توسعه کارآفرینی تاثیرگذار باشد.

کلمات کلیدی

کارآفرینی، کیفیت نهادی (کنترل فساد و اعتماد)، منابع مالی، کشورهای منا،

۱- گروه اقتصاد، واحد الیگودرز، دانشگاه آزاد اسلامی، الیگودرز، ایران. monir_moradi@ymail.com
۲- گروه اقتصاد، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه لرستان (مدرس دانشگاه آزاد اسلامی)، الیگودرز، ایران. (نویسنده مسئول) hassanvand.d@lu.ac.ir
۳- گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد، دانشگاه اراک، اراک، ایران. gmail.com@studentsclassworks
۴- گروه اقتصاد، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران. arak.ac.ir-sarlak@iau-a

کارآفرینی عاملی اثرگذار در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها است که توجه جامعه را به خود جلب کرده است. کارآفرینی فرآیندی است که منجر به ایجاد کالای جدید، ایجاد روش جدید و یا بازار جدید شده که رشد و توسعه اقتصادی را به دنبال دارد (شومپتر^۱، ۱۹۳۴). در کارآفرینی عوامل محیطی بسیار مؤثرند، نهادها یکی از این عوامل مهم است که شامل قواعد بازی در یک جامعه بوده و تعامل انسان‌ها را شکل می‌دهند. عوامل نهادی یک کشور، همان قوانین نسبتاً پایدار، هنجارهای اجتماعی و ساختارهای شناختی است که به دو گروه رسمی: در قالب نهادهای سیاسی، حقوقی و اجرایی؛ و غیررسمی: در قالب آداب و رسوم، هنجارهای اجتماعی و فرهنگی، تقسیم شده‌اند. نهادهای رسمی برای کاهش معاملات و نهادهای غیررسمی برای کاهش عدم اعتماد موجود در تعامل انسانی، بوجود آمده‌اند. اثربخشی نهادهای رسمی، به تطبیق شدن با نهادهای غیررسمی بستگی دارد. بین نهادها و توسعه کارآفرینی رابطه مستقیم وجود دارد (نورث^۲، ۱۹۹۴، ۲۰۰۵). فعالیت‌های اقتصادی بر اساس کیفیت نهادها و قوانین حاکم بر جامعه تعیین می‌گردد که ابتدا بر کارآفرینی، سپس بر رشد اقتصادی تأثیر می‌گذارد (باربوسا و همکاران^۳، ۲۰۱۹: ۲). یکی از نهادهای رسمی موثر تأمین مالی (دسترسی به اعتبار) است. کاهش دسترسی به اعتبار، کارآفرینی را دچار مشکل می‌کند. همچنان که یکی از مسائل دیرپای اقتصادها تنگنای اعتباری بنگاه‌ها برای تأمین منابع مالی سرمایه‌گذاری‌ها و سرمایه در گردش است (ایمانی‌پور و عزیز، ۱۳۹۰: ۸۵). مطالعه هو و وانگ^۴ (۲۰۰۷: ۱۸۷) تأیید می‌کند که افزایش فرصت‌های دسترسی به اعتبار و کاهش شرایط لازم و سخت، برای سرمایه مورد نیاز، امکان ایجاد کارآفرینی را افزایش می‌دهد (زیوری، ۱۳۹۸: ۵۶۱).

در کشورهای منا^۵ (MENA)، به دلیل ضعیف بودن نهادها، چالش‌های شروع کسب و کار جدید و محدودیت مالی، فرصت‌های جدید را از کارآفرینان گرفته و بر توسعه کارآفرینی تأثیر می‌گذارد. دولت‌ها، قوانین و مقررات مشابه کشورهای توسعه‌یافته را وضع کرده تا منجر به کارآفرینی شوند، ولی این قوانین به‌خوبی اجرا نمی‌شوند و تنها برای تسریع کارآفرینی، از کشورهای توسعه‌یافته کپی‌برداری شده، بدون این که درکی از توان نهادهای غیررسمی (مانند بی‌توجهی به فرهنگ) داشته‌باشند. کشورهای منا از نظر اقتصادی رفتارهای مشابهی دارند مانند: نرخ رشد جمعیت بالا، بازارهای مالی و سرمایه‌ای ضعیف، همچنین ویژگی‌های یکسانی از قبیل، دین مشترک، فرهنگ نزدیک‌به‌هم و شرایط جغرافیایی مشابه بوده، که با وجود برخوردار بودن از وفور عوامل اقتصادی (نفت، نیروی کار و منابع مالی مناسب) آن‌طور که انتظار می‌رود به رشد اقتصادی مناسب دست نیافته‌اند، زیرا برای توسعه کارآفرینی عملکرد مناسب نهادی

اثر تعامل کنترل فساد و اعتماد و تامین مالی بر توسعه.../مرادی، حسنونند، درخشانی، سرلک

و اصلاح زیرساخت‌های توسعه‌ای، ضروری است. با توجه به شرایط جامعه هدف و استخراج منابع طبیعی ارزان در برابر بهای فروش بالای آن‌ها رانت نفتی ایجاد شده که خود زمینه‌ساز فساد است. طبق تعریف سازمان شفافیت بین‌المللی؛ فساد، سوءاستفاده از قدرت عمومی به نفع منافع خصوصی است، که برای پرداخت رشوه به مقامات دولتی بر تخصیص منابع تاثیر می‌گذارد (آیداس و همکاران^۶، ۲۰۱۲: ۱۱۹). در مقابل، اعتماد به معنای اعتماد مردم به قوانین دولتی (اعتماد عمومی) مهمترین عنصر تشکیل‌دهنده سرمایه اجتماعی است که برای حل مسائل جامعه ضروری است، هر چه اعتماد در جامعه بیشتر شود، روابط از تنوع و ثبات بیشتری برخوردار خواهد بود. اعتماد یک نگرش شخصی و یک دارایی ضروری نظام اجتماعی است، که موجب آرامش و امنیت روانی کارآفرین شده و عملکرد اجتماعی و اقتصادی را در جامعه با رعایت هنجارها بالا برده و منجر به کاهش فساد و افزایش انگیزه کارآفرینی می‌گردد (باربوسا و همکاران، ۲۰۱۹: ۲).

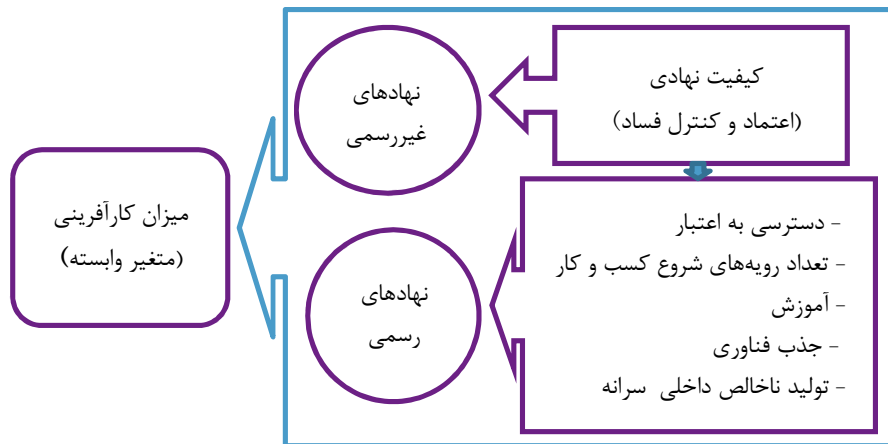
هدف مطالعه بررسی کیفیت نهادی و تامین مالی بر توسعه کارآفرینی در کشورهای منا است. در مطالعات گذشته از هنجارهای اجتماعی (نهادهای غیررسمی)، غافل بوده‌اند. درحالی‌که اگر کیفیت نهادی در کنار قوانین کنترلی قرار گیرند، انگیزه کارآفرینی افزایش می‌یابد (فونتلساز و همکاران^۷، ۲۰۱۸: ۱). تحقیق در راستای مطالعات آیداس و همکاران (۲۰۱۲: ۱۱۹)، غورا و همکاران (۲۰۱۹: ۱۷) و باربوسا و همکاران (۲۰۱۹: ۲) که کیفیت نهادی را نهاد غیررسمی می‌دانستند، به بررسی موضوع در چارچوبی نهادی، پرداخته‌است. در ادامه روش تحقیق، یافته‌ها، نتیجه‌گیری و پیشنهادها بیان می‌شوند.

مبانی نظری

یکی از موانع توسعه کارآفرینی دسترسی به تامین مالی است. بررسی ادبیات نظری و تجربی در زمینه توسعه کارآفرینی و محیط نهادی در کشورها رو به افزایش است ولی در مورد تاثیر تعاملی کیفیت نهادی، درخصوص تامین مالی و رفتار بازارها و واسطه‌های مالی در کارآفرینی مطالعات اندکی صورت گرفته‌است (میترو کراس^۸، ۲۰۱۱). کارآفرینی نیازمند تامین مالی است که این وظیفه بر عهده نظام مالی کشور است. اگر منابع کافی به طرح‌های نوآورانه تزریق نشود، فعالیت‌ها با چالش روبه‌رو شده، در نهایت از طریق کاهش بهره‌وری، عملکرد اقتصادی دچار اختلال می‌شود. نظام مالی با تجهیز منابع مازاد در اقتصاد و تخصیص آن به متقاضیان منابع، نقش اصلی را در این فرآیند ایفا می‌کند و با تسهیل پرداخت‌ها، تجهیز و تخصیص منابع می‌تواند کارآفرینی را تشویق کند. این مقاله طبق چارچوب نهادی گنیاوالی و فوکل^۹ (۱۹۹۴: ۴۳) و نورث (۲۰۰۵)، دارای ابعاد نهادی، کنترل فساد، اعتماد، دسترسی به اعتبار، تعداد رویه‌های دولتی، آموزش و جذب فناوری است. تولید ناخالص داخلی سرانه به قیمت سال پایه ۲۰۱۰ به دلار امریکا،

فصلنامه مدیریت کسب و کار، شماره پنجاه و یک، پاییز ۱۴۰۰

متغیر کنترل و نماد رشد اقتصادی است. تحقیق در چارچوب مفهومی طبق نمودار ۱، به بررسی تاثیر تعاملی کنترل فساد و اعتماد و تامین مالی بر توسعه کارآفرینی در کشورهای منتخب منای می پردازد.

نمودار ۱: مدل مفهومی محقق

(برگرفته از مدل گنیاوالی و فوگل، ۱۹۹۴؛ باربوسا و همکاران، ۲۰۱۹؛ غورا و همکاران، ۲۰۱۹)

در توسعه کارآفرینی آنچه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، توجه به کیفیت نهادی و نهادهای رسمی از جمله، حمایت‌های مالی و تأمین اعتبارات است. در این راستا، مطالعات متعدد به این نتیجه رسیدند که دسترسی به منابع مالی، نقش مهم و کلیدی در حمایت از کارآفرینی و کسب و کارها ایفا می‌کند (آربورینو و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۷: ۱۱۵؛ تادئو و همکاران^{۱۱}، ۲۰۱۷: ۱). البته ممکن است استثنا هم وجود داشته‌باشد، همان‌طور که در برخی مطالعات از جمله زیوری و همکاران (۱۳۹۸: ۵۶۱) نشان‌داد، نقش دسترسی به منابع مالی برای افرادی که مهارت و دانش لازم را برای راه‌اندازی کسب و کار جدید دارند تأثیرگذارتر است. شومپیتر (۱۹۳۴) اولین کسی است که نقش نظام مالی را در توسعه کارآفرینی در اقتصاد بیان کرد. وی با توجه به تجربیات خود در وزارت مالیه به عنوان یک بانکدار، به این واقعیت پی‌برد که سازوکار مالی یکی از زیرساخت‌های اصلی در کارآفرینی است. نظام تامین مالی متعارف مانند بانک‌ها به راحتی نمی‌توانند به تامین مالی مناسب برای کارآفرینی بپردازند. از طرف دیگر سایر منابع بخش خصوصی نیز به‌خصوص در مرحله اول امکان تامین مالی ندارند به همین دلیل نقش دولت در ارائه

اثر تعامل کنترل فساد و اعتماد و تامین مالی بر توسعه.../مرادی، حسنونند، درخشانی، سرلک

تامین مالی مناسب با شرایط آسان از اهمیت بالایی برخوردار است. تخصیص منابع دولتی به کارآفرینی از روش‌های مختلفی محقق می‌شود. این منابع در قالب اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای از قبیل، وام، وجوه، طرح‌های کمک‌های فنی و اعتباری به افراد صاحب طرح و ایده، در اختیار آنها قرار گرفته تا هزینه شود. بررسی نقش بانک‌ها در تامین مالی نوآوری، بسیار حائز اهمیت است (ابوجعفری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۹).

دسترسی به منابع مالی، یکی از دغدغه‌های اصلی کارآفرینان است تا بتوانند فرصت‌های شناسایی شده را اجرا کنند (گومپرز و سالمن^{۱۲}، ۲۰۰۳). کارآفرین برای شروع و ادامه فعالیت و بقای کسب‌وکار خود، نیازمند تأمین سرمایه لازم بوده که از طریق منابع تأمین مالی سنتی، مانند، منابع شخصی کارآفرین، دوستان و خانواده، تسهیلات بانکی، صندوق‌های سرمایه‌گذاری خصوصی تأمین می‌گردد (شیرکوند، ۱۳۹۹: ۱). در این بین اعتماد و کنترل فساد موجب بهبود عملکردهای اقتصادی شده، که دسترسی به اعتبار را متاثر کرده و کارآفرینی را تحریک می‌کند (احمد و هال^{۱۳}، ۲۰۱۷: ۲۱). به این طریق فرضیه‌های تاثیر تعاملی کنترل فساد و دسترسی به اعتبار و تاثیر تعاملی اعتماد و دسترسی به اعتبار بر توسعه کارآفرینی شکل می‌گیرند.

کنترل فساد و دسترسی به اعتبار بر توسعه کارآفرینی

در دسترس بودن منابع مالی برای شروع کسب‌وکار جدید برای کارآفرین بسیار مهم است (گنیواولی و فوکل، ۱۹۹۴: ۴۳). ون اوکان و نلی^{۱۴} (۱۹۹۹: ۱۷۵) تاکید کردند که ساختار مالی ناقص، مانع اصلی ایجاد سرمایه‌گذاری جدید است، البته کارآفرینان برای مشاغل جدید، از طریق سرمایه‌گذاران غیررسمی مانند، خانواده و شبکه‌های اجتماعی و وام‌های بانکی کمک خواهند گرفت، ولی ممکن است، بانک‌ها پیش‌قدم نشوند، زیرا معتقدند که مشاغل نوپا پرهزینه بوده و قادر به بازپرداخت بدهی خود نیستند. در کشورهای در حال توسعه، تامین مالی، به دلیل عدم توسعه نهادهای مالی، بسیار مشکل است، برای به‌دست آوردن منابع مالی، کارآفرین ممکن است به نهادهای رسمی برای پیشرفت فعالیت‌های خود رشوه دهد، در نتیجه افزایش سطح فساد و رشوه بر رشد زیرساخت‌های مالی تاثیر منفی گذاشته و اعتماد کارآفرینان را برای اصلاح نهادهای رسمی تضعیف می‌کند. در کشورهای منا چون سطح فساد بالا و نهاد مالی توسعه نیافته است، این احتمال وجود دارد، که کارآفرینان با کنترل فساد، دسترسی بیشتری به منابع مالی برای ایجاد فعالیت‌های جدید به‌دست آورند. کنترل فساد می‌تواند بر سطح کارآفرینی اثری مثبت بگذارد، که این استدلال منجر به فرضیه اول می‌گردد: تعامل کنترل فساد و دسترسی به اعتبار بر توسعه کارآفرینی در کشورهای منتخب منا تاثیر مثبت دارد.

فصلنامه مدیریت کسب و کار، شماره پنجاه و یک، پاییز ۱۴۰۰

اعتماد و دسترسی به اعتبار بر توسعه کارآفرینی

سرمایه اجتماعی و اعتماد نقش مهمی در توسعه کارآفرینی دارد (لانچی و کراسنیک^{۱۵}، ۲۰۱۷: ۳۸۵). در کشورهای منا چون شرایط نهادی متفاوت است، باید چگونگی ویژگی محیطی مثل اعتماد، مشخص شود تا اثر آن بر نهادهای رسمی تعیین گردد. اعتماد نقش تعدیل کننده داشته و نهادها را تقویت می کند. اگر اعتماد پایین باشد، جذب اعتبار کم شده و موجب کاهش توسعه کارآفرینی می گردد. کارآفرین برای شروع کسب و کار باید از شرایط نهادی محیطی مطمئن باشد، علاوه بر آن باید به دنبال منابع مالی مناسب نیز باشد، که البته ممکن است با محدودیت هایی مانند: مقدار سرمایه اولیه، سطح ریسک فعالیت و محل شرکت روبرو شود. یکی از گزینه های دسترسی به اعتبار از طریق نهادهای رسمی مانند بانک ها انجام می گیرد و کارآفرینان ممکن است به منابع بیشتری دسترسی یابند. منابع مالی بیشتر به فعالیت های بزرگ اختصاص یافته و بانک ها تمایلی به وام دادن به واحدهای کوچکتر را ندارند. در اینجا فرضیه دوم شکل می گیرد: تعامل اعتماد و دسترسی به اعتبار بر توسعه کارآفرینی در کشورهای منتخب منا تاثیر مثبت دارد.

پیشینه تحقیق

مطالعات داخلی

شیرکوند و همکاران (۱۳۹۹: ۱) در مقاله، چهارچوب مفهومی تأمین مالی کارآفرینی در ایران، به بررسی چالش های اصلی کارآفرینان و سرمایه گذاران مخاطره پذیر پرداخته، نتایج حاکی از آن است که عامل ویژگی های شخصیتی کارآفرین، حمایت های قانونی، حکمرانی دولت، عمق بازار سرمایه، ابزارهای تأمین مالی، فضای کسب و کار با منابع تأمین مالی کارآفرینان رابطه معنی دار دارد.

شیراوند و همکاران (۱۳۹۸: ۲۰۹) در مقاله ای با استفاده از داده های تابلویی و روش حداقل مربعات سه مرحله ای در کشورهای در حال توسعه در دوره (۲۰۱۵-۲۰۰۸) نشان دادند که نهادها از جمله کنترل فساد، اثری مثبت و معنی دار بر کارآفرینی داشته است.

زیوری و همکاران (۱۳۹۸: ۵۶۱)، در مقاله ای به بررسی تأثیر دسترسی به منابع مالی بر کارآفرینی در ۶۶ کشور منتخب توسعه یافته و در حال توسعه در دوره (۲۰۱۸-۲۰۰۸)، با نرم افزار گشتاورهای تعمیم یافته پرداخته و نتایج بیانگر تأثیر مثبت دسترسی به منابع مالی بر کارآفرینی در کشورهای در حال توسعه است. وام بانکی در خصوص افزایش کارآفرینی نوپا، مقبول تر بوده که دلیل آن بانک محور بودن منابع مالی کارآفرینی در کشورهای در حال توسعه است.

اثر تعامل کنترل فساد و اعتماد و تامین مالی بر توسعه.../مرادی، حسنونند، درخشانی، سرلک

خداپرست‌مشهدی و همکاران (۱۳۹۴: ۲۶)، در مقاله‌ای، به بررسی کیفیت نهادی بر توسعه مالی در کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی، با استفاده از روش داده‌های پانل در دوره (۲۰۱۰-۱۹۹۶) پرداخته و نتایج نشان داد شاخص حکمرانی و شاخص کیفیت نهادی ارتباط مثبت و معنی‌داری با نسبت اعتبارات اعطایی به بخش خصوصی توسط بانک‌ها و نهادهای مالی دارند.

مطالعات خارجی

غورا و همکاران (۲۰۱۹: ۱۷)، در مقاله‌ای به بررسی اثر متقابل عوامل رسمی و غیررسمی بر فعالیت‌های کارآفرینی در ۴۴ کشور نوظهور و توسعه‌یافته در دوره (۲۰۱۴-۲۰۰۶) با استفاده از روش داده‌های پانل پرداخته و به این نتایج رسید، که دسترسی به اعتبار بر کارآفرینی اثر مثبت و معنی‌دار داشته‌است.

باربوسا و همکاران (۲۰۱۹: ۲)، در مقاله‌ای به بررسی رابطه بین نهادهای رسمی و غیررسمی، سرمایه اجتماعی و کارآفرینی در ۳۹ کشور درحال توسعه و توسعه‌یافته، طی دوره (۲۰۱۴-۲۰۰۱) پرداخته و نشان دادند که در کشورهای درحال توسعه تأثیر سرمایه اجتماعی در ارتباط با دسترسی به اعتبار و کارآفرینی بیشتر است و در کشورهای توسعه‌یافته تأثیر بیشتر سرمایه اجتماعی بر رابطه بین فساد و کارآفرینی است. اعتماد، کنترل فساد را تقویت و اثر مثبت بر میزان کارآفرینی داشته‌است.

چوداری و همکاران^{۱۶} (۲۰۱۹: ۵۱)، در مقاله‌ای، کیفیت نهادها و کارآفرینی را برای ۷۰ کشور طی دوره (۲۰۱۵-۲۰۰۵) با استفاده از روش داده‌های تابلویی، تأثیر ابعاد مختلف نهادهای رسمی و غیررسمی بر توسعه کارآفرینی کشورهای توسعه‌یافته و درحال توسعه، بررسی کرده و نتایج بیانگر تأثیر مهم نهادهای مالی بر توسعه کارآفرینی است.

در مطالعات گذشته، اثر کیفیت نهادی، بطور مستقیم بر کارآفرینی بررسی شده‌است، ولی در این تحقیق، تأثیر تعاملی کنترل فساد و اعتماد، و تامین مالی، بر توسعه کارآفرینی، بررسی خواهد شد.

روش تحقیق و داده‌ها

تحقیق از جنبه هدف، از نوع کاربردی است و نتایج آن می‌تواند در تصمیمات سیاست‌گذاران برای توسعه کشور به کار گرفته‌شود، از لحاظ طرح از نوع توصیفی است و به دلیل این‌که داده‌ها در طول زمان برای مقاطع مختلف گردآوری شده‌اند از نوع پانل است. جامعه آماری شامل ۱۰ کشور؛ الجزایر، ایران، اردن، مراکش، عمان، قطر، عربستان سعودی، تونس، ترکیه و عراق است. داده‌های این کشورها طی دوره (۲۰۱۹-۲۰۰۵) در دسترس بوده و اطلاعات متغیرها (متغیر و مستقل) از منابع مختلف گزارش‌های

فصلنامه مدیریت کسب و کار، شماره پنجاه و یک، پاییز ۱۴۰۰

بین‌المللی (بانک جهانی، یونسکو و بانک دیده‌بان جهانی کارآفرینی) که براساس داده‌های پیمایشی، شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و میزان کارآفرینی کشورها ارائه می‌شود، استخراج و تحلیل شده‌اند. برای برآورد مدل و آزمون فرضیه‌ها از نرم‌افزار ۹ Eviews استفاده شده‌است.

آزمون روایی و اعتبار سنجی طبق نظرهای اجرایی مجمع‌های جهانی در سطح بین‌المللی برای کشورها اندازه‌گیری شده‌است. برای پویایی و ایستایی چون تعداد سال‌ها از ۱۵ سال کمتر است، نیازی به آزمون ایستایی نیست (سوری، ۱۳۹۲). در تحقیق از مبانی نظری نورث (۲۰۰۵، ۱۹۹۴) و مبانی تجربی گنیاوالی و فوکل (۱۹۹۴: ۴۳)، آیداس و همکاران (۲۰۱۲: ۱۱۹)، باربوسا و همکاران (۲۰۱۹: ۲) و غورا و همکاران (۲۰۱۹: ۱۷)، در بررسی تاثیر کیفیت نهادی و تامین مالی بر توسعه کارآفرینی در کشورهای منا، استفاده شده‌است. در ادامه متغیرهای مدل‌ها و تعاریف عملیاتی آن‌ها در جدول ۱ به اختصار توضیح داده شده‌است.

جدول ۱: توضیح متغیرها و منابع آن‌ها

منبع	شرح	متغیر	
WBEGS ۲۰۰۵-۲۰۱۹	شاخص کارآفرینی است، اندازه‌گیری آن از طریق میزان نرخ ورود موسساتی با مسئولیت محدود که اخیراً در دفاتر دولتی به ثبت رسیده‌اند و در سن (۶۴-۱۸) در یک کشور را نشان می‌دهد (دوولتی، ۲۰۱۸).	نرخ ورود جدید (NER)	متغیر وابسته
WGI ۲۰۰۵-۲۰۱۹ WVS ۲۰۰۵-۲۰۱۹	میزانی از تلاش است که قدرت عمومی، برای کسب منافع خصوصی بکار می‌گیرد و رتبه آن بین ۲/۵ تا ۲/۵- است (باربوسا و همکاران، ۲۰۱۹). عنصر اصلی سرمایه اجتماعی و سطحی از اطمینان بین افراد و گروه‌ها است که در پیامدهای اقتصادی موثر می‌باشد (باربوسا و همکاران، ۲۰۱۹).	کنترل فساد (CC) اعتماد (TR)	متغیرهای مستقل (نهادهای غیررسمی)
DB ۲۰۰۵-۲۰۱۹ یونسکو ۲۰۰۵-۲۰۱۹ WDI ۲۰۰۰-۲۰۱۹	تعداد مراحل مورد نیاز برای کارآفرینی قانونی است که ثبت می‌گردد از جمله مجوزها و تاییدیه‌ها و مالیات‌ها (غورا و همکاران، ۲۰۱۹). ثبت نام در آموزش عالی صرف نظر از سن به عنوان درصدی از کل جمعیت گروه سنی مختلف (غورا و همکاران، ۲۰۱۹). اعتبار داخلی به بخش خصوصی به عنوان منابع مالی	تعداد رویه‌های شروع کسب‌وکار (PRO) آموزش (TEDU) دسترسی به اعتبار (AC)	متغیرهای مستقل (نهادهای رسمی)

اثر تعامل کنترل فساد و اعتماد و تامین مالی بر توسعه.../مرادی، حسنونند، درخشانی، سرلک

GCR ۲۰۰۵-۲۰۱۹	توسط بانکها، شرکت‌های سپرده‌گذار مانند وام، اوراق قرضه و اعتبار غیرشخصی (غورا و همکاران، ۲۰۱۹). شامل مشاغلی در کشور است که قادر به جذب فناوری می‌باشند (غورا و همکاران، ۲۰۱۹).	جذب (TA) فناوری	
World Bank ۲۰۰۵-۲۰۱۹	متغیر کنترل به دلار آمریکا با سال پایه ۲۰۱۰ می‌باشد که به‌عنوان سطح رشد اقتصادی کشورها و یک عامل اساسی در توضیح فعالیت‌های کارآفرینی است (فونتلسازو همکاران، ۲۰۱۸).	تولید ناخالص داخلی سرانه (GDPpc) PPP	متغیر کنترل

منبع: بانک جهانی، موسسه ارزیابی ارزش‌های جهانی، توسعه اقتصادی، رقابت جهانی و گزارش تجاری (۲۰۱۹-۲۰۰۵)

مدل‌ها و توصیف داده‌ها با بهره‌گیری از مبانی نظری به‌صورت رابطه‌های رگرسیونی زیر می‌باشد:

$$NER_{it} = \alpha + \beta_1 CC_{it} \times AC_{it} + \beta_2 PRO_{it} + \beta_3 TEDU_{it} + \beta_4 TA_{it} + \beta_5 GDPpc_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

$$NER_{it} = \alpha + \beta_1 TR_{it} \times AC_{it} + \beta_2 PRO_{it} + \beta_3 TEDU_{it} + \beta_4 TA_{it} + \beta_5 GDPpc_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

متغیر وابسته، نرخ ورود جدید^{۱۷} (NER) و متغیرهای مستقل شامل؛ کنترل فساد^{۱۸} (CC)، داده‌های آن از شاخص پروژه‌های حاکمیت جهانی^{۱۹} (WGI) به‌دست آمده که نمرات آن بین (۲/۵- تا ۲/۵) است، هرچه این نمره بالاتر باشد، سطح فساد پایین‌تر است. اعتماد^{۲۰} (TR)، که هزینه مبادلات و فساد را کاهش و مشارکت را افزایش می‌دهد و برای اندازه‌گیری آن از شاخص بررسی ارزش‌های جهانی^{۲۱} (WVS) استفاده شده‌است. در روابط فوق، تعامل کنترل فساد و دسترسی به اعتبار (CC*AC) و تعامل اعتماد و دسترسی به اعتبار (TR*AC) را نشان می‌دهد. متغیرهای مستقل دیگر شامل؛ تعداد رویه‌های شروع کسب‌وکار^{۲۲} (PRO)، داده‌های آن از گزارش تجاری جهانی (DB) گرفته شده‌است. آموزش^{۲۳} (TEDU)، داده‌های آن از پایگاه یونسکو به‌دست آمده‌است. جذب فناوری^{۲۴} (TA)، داده‌های آن از گزارش گزارش رقابت جهانی^{۲۵} (GCR) گرفته شده‌است. تولید ناخالص داخلی سرانه^{۲۶} (GDPpc) به قیمت ثابت ۲۰۱۰ دلار آمریکا، که داده‌های آن از بانک جهانی به‌دست آمده‌است (غورا و همکاران، ۲۰۱۹). α عرض از مبدا و β ها ضرایب و ε_{it} جمله خطا که t و i به ترتیب زمان و کشور است.

در تحقیق از آزمون F لیمر برای انتخاب بین روش‌های پانل و پول استفاده شده‌است. در سطح اطمینان ۹۵٪، اگر F محاسبه‌شده از F جدول بزرگتر باشد فرض H_0 مبنی بر همگنی مقاطع و عرض از مبداهای یکسان (روش پول)، رد شده و باید از روش پانل جهت برآورد استفاده کرد. سپس، برای تعیین اثرات ثابت و تصادفی از آزمون هاسمن استفاده شده که بر پایه وجود یا عدم وجود ارتباط بین خطای

فصلنامه مدیریت کسب و کار، شماره پنجاه و یک، پاییز ۱۴۰۰

رگرسیون و متغیرهای مستقل است، اگر ارتباط وجود داشته باشد، H_0 رد شده و روش اثرات ثابت تایید می‌شود. فرضیه H_0 روش اثرات تصادفی و H_1 روش اثرات ثابت است (سوری، ۱۳۹۲).

یافته‌های تحقیق

با توجه به اطلاعات متغیرها، آمار توصیفی کلی، میانگین، حداکثر، حداقل و انحراف معیار در جدول ۲ و ۳ (به تفکیک کشورها) آمده است. تعداد مقاطع ۱۰ کشور و تعداد مشاهدات ۱۵۰ است.

جدول ۲: مقادیر میانگین، انحراف معیار، حداکثر و حداقل متغیرها

متغیر	میانگین	ماکزیمم	مینیمم	انحراف معیار	چارک - بر	احتمال	میانگین ایران
کارآفرینی (NER)	۱/۱۰۲	۶/۲۶	۰/۰۰۰	۱/۲۱	۱/۴۵	۰/۴۶	۰/۳۲
کنترل فساد و دسترسی به اعتبار (CC*AC)	-۰/۵۲	۸۱/۰۸	-۶۶/۱۸	۲۴/۵۶	۲۳/۶	۰/۰۰۰	-۴۰/۷
اعتماد و دسترسی به اعتبار (TR *AC)	۷/۹۹	۲۸/۰	۰/۶۰	۴/۹۳	۳۶/۲۵	۰/۰۰۰	۶/۵۲
تعداد رویه های شروع کسب و کار (pro)	۷۴/۳۲	۹۳/۴۵	۲۱/۵۳	۱۲/۲۹	۱/۰۲	۰/۴۱	۶۷/۳۷
آموزش (TEDU)	۳۲/۹۸	۶۹/۷۰	۹/۳۱	۱۵/۶۰	۰/۸۵	۰/۲۰	۵۱/۶۱
جذب فناوری (TA)	۴/۲۷	۵/۳۸	۳/۲۲	۰/۴۸	۱/۴۲	۰/۵۰	۴/۱۲
تولید ناخالص داخلی سرانه (GDPPC)	۱۴۱۲۰/۵	۶۹۶۷۹/۱	۲۳۶۳/۵	۱۸۰۲۶/۴	۰/۳۶	۰/۴۵۸	۶۴۰/۱

منبع: یافته‌های پژوهشگر

بر اساس نتایج و محاسبات محقق، در جداول ۲ و ۳ مشاهده می‌شود که در بین کشورهای منا، کشور قطر در بیشتر متغیرها از میانگین مناسبی برخوردار است.

اثر تعامل کنترل فساد و اعتماد و تامین مالی بر توسعه.../مرادی، حسنوند، درخشانی، سرلک

جدول ۳: آمار توصیفی کلی متغیرها در کشورهای منتخب منا (۲۰۱۹-۲۰۰۵)

متغیر/کشور	توصیفی	الجزایر	ایران	اردن	مراکش	عمان	قطر	عربستان	تونس	ترکیه	عراق
کارآفرینی NER	میانگین	-۳۵۳	۰/۳۲	۰/۶۵	۱/۱۱	۱/۷۰	۴/۱۰۵	۰/۳۷۴	۱/۴۴	۰/۹۲	۰/۱۴۳
	ماکزیمم	۰/۳۷	۰/۴۱	۰/۸۱	۱/۸۱	۲/۲۸	۶/۲۶	۰/۵۰	۱/۶۸	۱/۵۶	۰/۲۵
	مینیمم	۰/۱۳	۰/۰۴	۰/۵۳	۰/۲۲	۱/۱۱	۲/۵۶	۰/۲۱	۰/۹۲	۰/۳۹	۰/۰۰
	انحراف	۰/۰۸۶	۰/۱۰۸	۰/۰۹۱	۰/۵۶۷	۰/۳۵۹	۱/۲۶۱	۰/۱۰۴	۰/۲۳۷	۰/۳۷۷	۰/۰۶۳
تعداد رویه‌ها PRO	میانگین	۷۴/۲۲	۶۷/۳۷	۷۴/۵۰	۸۵/۸۶	۶۸/۷۴	۸۱/۳۵	۶۴/۵۷	۸۱/۳۶	۸۱/۱۵	۶۹/۱۲
	ماکزیمم	۷۸/۰۴	۷۱/۴۳	۸۵/۰۴	۹۲/۹۹	۹۳/۴۵	۸۵/۹۹	۸۰/۰۷	۸۸/۵۰	۸۸/۲۲	۷۶/۵۵
	مینیمم	۷۰/۵۳	۶۳/۲۹	۴۱/۷۳	۶۱/۵۷	۴۶/۷۱	۷۶/۸۵	۲۱/۵۳	۷۸/۷۲	۷۹/۰۸	۵۷/۴۶
	انحراف	۲/۳۳۰	۲/۳۴۱	۱۶/۶۳	۷/۴۲۶	۱۶/۲۷	۲/۲۲۳	۲۱/۰۴	۲/۲۶۷	۲/۲۱۲	۵/۵۹۴
آموزش TEDU	میانگین	۳۴/۱۰	۵۱/۵۲	۳۷/۰۴	۲۱/۷۵	۲۹/۶۲	۱۳/۶۹	۴۸/۱۴	۳۳/۷۵	۴۱/۹۲	۱۸/۱۴
	ماکزیمم	۵۱/۳۷	۶۹/۶۹	۴۱/۸۴	۳۵/۹۳	۴۴/۰۵	۱۷/۸۷	۶۹/۶۸	۳۵/۸۷	۶۳/۵۰	۲۰/۲۷
	مینیمم	۲۰/۸۷	۲۳/۸۰	۳۱/۱۴	۱۱/۷۹	۱۸/۴۹	۹/۳۱۵	۲۹/۵۴	۳۱/۷۵	۲۳/۳۴	۱۶/۱۴
	انحراف	۹/۸۴	۱۶/۷۵	۳/۰۰۹	۹/۲۱	۸/۵۰۳	۳/۱۶۷	۱۶/۲۴	۱/۵۶۹	۱۶/۲۴	۱/۵۶۹
جذب فناوری TA	میانگین	۳/۸۹	۴/۱۱۷	۲/۲۵۸	۴/۱۳۰	۴/۴۳۱	۵/۰۶۳	۴/۸۷۲	۴/۲۲۷	۴/۳۰۷	۳/۴۰۵
	ماکزیمم	۴/۰۸۱	۴/۲۵۷	۴/۳۷۴	۴/۲۱۰	۴/۶۵۳	۵/۳۸۱	۵/۱۹۵	۴/۶۵۰	۴/۴۶۲	۳/۷۸
	مینیمم	۳/۷۲	۲/۰۲۹	۴/۱۸۷	۴/۰۳۱	۴/۲۴	۴/۵۸	۴/۲۱	۳/۹۲	۴/۱۳۷	۳/۲۲
	انحراف	۰/۱۱۳	۰/۰۶۸	۰/۰۶۳	۰/۰۶۴	۰/۱۵۹	۰/۲۷۶	۰/۳۲۶	۰/۲۹۴	۰/۱۲۷	۰/۱۴۶
تولید ناخالص داخلی سرانه GDPpc	میانگین	۴۵۷۲	۶۴۰۱/	۳۴۸۰/	۲۹۶۰/	۱۷۰۵۷	۶۵۰۶۰	۲۰۲۸۱	۴۱۰۶/	۱۲۳۰۲	۴۹۸۴
	ماکزیمم	۴۸۳۰	۶۹۶۹	۳۷۹۹/	۳۳۹۶	۱۸۹۲۵	۶۹۶۷۹	۲۱۳۹۹	۴۴۰۸	۱۵۰۶۸	۵۹۳۱/
	مینیمم	۴۲۹۰	۵۷۳۵	۳۲۶۲	۲۳۵۶	۱۴۹۹۲	۶۱۶۴۹	۱۸۸۸۳	۳۴۹۰	۹۶۹۲	۳۸۶۹
	انحراف	۱۸۷/۱	۳۸۹/۸	۱۹۸/۲	۳۲۴/۸	۱۲۲۶/	۲۱۷۱/	۸۶۴/۳۷	۲۷۶/۳	۱۹۵۴/	۶۴۲/۰
کنترل فساد و دسترسی به اعتبار CC*AC	میانگین	-۱۰/۲۷	-۴۰/۷۴	۱۴/۸۸	-۱۷/۸۶	۱۴/۴۵	۵۰/۳۵	۳/۴۷۸	-۷/۸۰۲	-۳/۷۳۳	-۷/۸۸۹
	ماکزیمم	-۵/۷۱	-۱۸/۵۱	۲۸/۳۶	-۸/۲۹۲	۲۵/۹۵	۸۱/۰۷	۲۰/۲۶	-۲/۳۳	۷/۷۴۵	-۲/۱۳
	مینیمم	-۱۶/۱۷	-۶۶/۸۷	۲/۹۶۷	-۳۱/۲۵	۵/۷۴	۲۴/۰۳	-۱۰/۴۰	-۱۴/۷۳	-۲۱/۳۸	-۱۳/۳۱
	انحراف	۳/۹۰۸	۱۳/۸۸	۷/۹۶	۶/۸۹	۵/۳۶	۱۷/۰۹	۱۰/۱۰۵	۴/۳۲	۹/۰۲۷	۳/۹۱۹
و اعتماد به دسترسی اعتبار TR*AC	میانگین	۲/۹۹	۶/۵۲	۱۵/۷۵	۷/۴۲	۸/۷۲	۱۲/۲۱	۹/۳۷	۱۰/۲۰	۵/۴۶	۱/۲۶
	ماکزیمم	۴/۲۲	۱۰/۴۶	۲۸/۰	۸/۵۸	۱۲/۶	۱۸/۱	۱۲/۷۷	۱۱/۹۹	۶/۹۵	۱/۹۹
	مینیمم	۲/۳۳	۴/۲۲	۸/۷۸	۵/۷۱	۷/۴۰	۷/۷۹	۷/۵۰	۸/۷۶	۴/۰۷	۰/۶۱
	انحراف	۰/۴۷	۲/۵۶	۷/۷۷	۰/۸۲	۱/۲۷	۳/۰۴	۱/۲۵	۱/۲	۰/۷۸	۰/۴۳

منبع: یافته‌های پژوهشگر

فصلنامه مدیریت کسب و کار، شماره پنجاه و یک، پاییز ۱۴۰۰

میانگین کارآفرینی (۱/۱۰۲) است که بیشترین مقدار برای قطر (۶/۲۶) و کمترین برای عراق (۰) و برای ایران (۰/۳۲) است. در اکثر کشورها کارآفرینی اندک است. تولید ناخالص داخلی سرانه با انحراف بالا، نشان می‌دهد اکثر کشورها از رشد پایینی برخوردارند.

طبق نتایج، تاثیر کنترل فساد و اعتماد و نهادهای رسمی در بین کشورها متفاوت بوده، زیرا دارای انحراف معیار بالایی است. در کشور قطر، کیفیت نهادی و نهادهای رسمی بیشترین تاثیر را بر توسعه کارآفرینی داشته‌است. البته تاثیرگذاری کنترل فساد، بیش از اعتماد، است. میزان تعامل کنترل فساد و دسترسی به اعتبار در بین این کشورها، قطر با بیشترین میانگین (۸۱/۰۸) و ایران با کمترین میانگین (۴۰/۷۴-) روبه‌رو است که از میانگین کلی (۰/۵۲-) بسیار کمتر است. همچنین میزان تاثیر تعامل اعتماد و دسترسی به اعتبار در بین کشورها، مراکش بیشترین میانگین (۱۵/۷۴۵)، عراق کمترین میانگین (۱/۲۶۰) را دارند، همچنین ایران (۶/۵۲) از میانگین کلی (۷/۹۹) هم کمتر است.

در تحقیق از آزمون جارک- برا، برای بررسی نرمال بودن توزیع جملات پسماند استفاده شد و نتایج در جدول ۲، ارائه شده‌است و طبق آزمون با سطح معنی‌داری بالای ۵٪ نرمال بودن جملات خطا تایید می‌گردد. به منظور استقلال مشاهدات از آزمون دوربین- واتسون استفاده شده‌است، که طبق جدول ۷، میزان این آماره برای مدل‌ها برابر ۱/۸۹ است که عدم وجود خودهمبستگی پذیرفته می‌شود. نتایج حاصل از آزمون‌های F لیمر در جدول ۷، نشان می‌دهد، آماره F به‌دست آمده از مقدار جدول بزرگتر است و در سطح ۱٪ معنی‌دار بوده و از روش داده‌های پانل استفاده می‌شود. در مورد انتخاب روش اثرات ثابت و تصادفی نیز آزمون هاسمن انجام شد، طبق نتایج هر دو مدل از روش اثرات ثابت استفاده شد. همچنین آزمون واریانس ناهمسانی برای مدل‌ها انجام گرفت. براساس نتایج حاصل از انجام آزمون واریانس ناهمسانی در سطح اطمینان بالای ۹۵٪ درصد، و سطح خطای ۵٪ معنی‌دار است. طبق جدول ۴ فرضیه H_0 ، همسانی واریانس جملات اختلال رد شده و مدل‌ها، دارای ناهمسانی واریانس می‌باشند.

جدول ۴: نتایج آزمون واریانس ناهمسانی

احتمال	آماره LR	مدل
۰/۰۰۰۰	۱۳۵/۲۵	۱
۰/۰۰۰۰	۱۶۱/۳۲	۲

منبع: یافته‌های پژوهشگر

برای رفع ناهمسانی واریانس از روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته (GLS) برای برآورد مدل‌های مورد نظر استفاده شده‌است، بعد از برآورد و انجام آزمون ناهمسانی واریانس مشخص شد که مدل‌ها فاقد ناهمسانی

اثر تعامل کنترل فساد و اعتماد و تامین مالی بر توسعه.../مرادی، حسنونند، درخشانی، سرلک

واریانس هستند، برآورد نهایی مدل‌ها بعد از رفع ناهمسانی واریانس به شرح جداول زیر می‌باشد.

$$NER_{it} = \alpha + \beta_1 CC_{it} \times AC_{it} + \beta_2 PRO_{it} + \beta_3 TEDU_{it} + \beta_4 TA_{it} + \beta_5 GDPpc_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

جدول ۵: نتایج بررسی تاثیر تعاملی کنترل فساد و دسترسی به اعتبارات بر توسعه کارآفرینی

متغیر	ضریب	انحراف معیار	احتمال
ثابت	۱/۹۵	۰/۹۲	۰/۰۳
CC* AC	۰/۰۲۲	۰/۰۰۴	۰/۰۰۰
PRO	-۰/۰۴	۰/۰۰۴	۰/۰۰۰
TEDU	۰/۰۱۷۹	۰/۰۰۴	۰/۰۰۰
TA	۰/۰۵	۰/۲۳	۰/۸۱
GDPpc	۰/۰۱۰	۰/۰۰۴	۰/۰۲
آزمون F لیمر	F=۱۹/۶۱		۰/۰۰۰
آزمون هاسمن	Chi2= ۱۹/۸۷		۰/۰۰۱
	F-statistic = ۶۶/۱۷	R ² = ۰/۸۷	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نتایج مدل اول در جدول ۵ نشان می‌دهد، متغیر تعاملی کنترل فساد و دسترسی به اعتبار (CC*AC)، با کارآفرینی رابطه مثبت و معنی‌دار داشته و با افزایش یک واحد (CC*AC)، کارآفرینی افزایش می‌یابد. در کل متغیرهای مدل، ۸۷ درصد از تغییرات کارآفرینی را توضیح داده‌است. بنابراین با توجه به نتایج در جدول ۷ (آماره t با احتمال کمتر از ۵٪ مثبت و بزرگتر از ۲ است) فرضیه اول تایید می‌گردد (p<۰/۰۵؛ t= ۴/۹۶؛ β=۰/۰۲۲؛ R²= ۰/۸۷).

$$NER_{it} = \alpha + \beta_1 TR_{it} \times AC_{it} + \beta_2 PRO_{it} + \beta_3 TEDU_{it} + \beta_4 TA_{it} + \beta_5 GDPpc_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

جدول ۶: نتایج بررسی تاثیر تعاملی اعتماد و دسترسی به اعتبار بر توسعه کار آفرینی

متغیر	ضریب	انحراف معیار	احتمال
ثابت	۲/۱۱	۰/۹۶	۰/۰۲۹
TR * AC	۰/۰۱۷	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰
PRO	-۰/۰۶	۰/۰۰۵	۰/۰۰۰
TEDU	۰/۰۱۸	۰/۰۰۴	۰/۰۰۰۱
TA	۰/۱۱	۰/۲۳	۰/۶۳

فصلنامه مدیریت کسب و کار، شماره پنجاه و یک، پائیز ۱۴۰۰

۰/۰۱۱	۴/۳۹ E	۰/۰۰۰۱	GDPpc
۰/۰۰۰		F=۱۵/۱۴	آزمون F لیمر
۰/۰۰۰		Chi2= ۲۳/۸۱	آزمون هاسمن
۰/۰۰۰	R2= ۰/۸۷	F-statistic =۶۶/۲۴	

منبع: یافته‌های پژوهشگر

نتایج مدل دوم در جدول ۶، نشان می‌دهد، متغیر تعاملی اعتماد و دسترسی به اعتبار (TR * AC)، بر کارآفرینی تاثیر مثبت و معنی‌دار داشته و با افزایش یک واحد (TR * AC)، کارآفرینی ۰/۰۱۷ واحد افزایش می‌یابد. بنابراین با توجه به نتایج در جدول ۷ (آماره t با احتمال کم‌تر از ۵٪ مثبت و بزرگتر از ۲ است) فرضیه دوم تایید می‌گردد ($p < ۰/۰۵$; $t = ۶/۰۹$; $\beta = ۰/۰۱۷$; $R^2 = ۰/۸۷$).

جدول ۷: نتایج کلی مدل‌ها در توضیح توسعه کارآفرینی (NER)

مدل ۲		مدل ۱		مدل
ضریب	آماره t	ضریب	آماره t	متغیرها
خطای استاندارد	خطای استاندارد	خطای استاندارد	خطای استاندارد	
۲/۱۹۵ (۰/۰۲۹)	۲/۱۱ (۰/۰۰۰)	۲/۱۲۱ (۰/۹۲۱)	۱/۹۵ (۰/۰۳۵)	عرض از مبدا
		۴/۹۶ ۰/۰۰۴	۰/۰۲۲ (۰/۰۰۰)	کنترل فساد و دسترسی به اعتبار (CC*AC)
۶/۰۹ (۰/۰۰۰)	۰/۰۱۷ (۰/۰۰۰)			اعتماد و دسترسی به اعتبار (TR*AC)
-۱۱/۴۹ ۰/۰۰۵	-۰/۰۶۰ (۰/۰۰۰)	-۹/۵۳ ۰/۰۰۴	-۰/۰۴۰ (۰/۰۰۰)	تعداد رویه‌های شروع کسب‌وکار (PRO)
۴/۰۲ ۰/۰۰۴	۰/۰۱۹ (۰/۰۰۰)	۴/۱۳۰ ۰/۰۰۴	۰/۰۱۸ (۰/۰۰۰)	آموزش و مهارت‌های کارآفرینی (TEDU)
۰/۴۸ ۰/۲۳	۰/۱۱ (۰/۶۳)	۰/۲۲۸ ۰/۲۳۹	۰/۰۵۴ (۰/۰۸۲)	جذب فناوری (TA)
۲/۵۷ ۴/۳۹	۰/۰۰۰۱ (۰/۰۱۰)	۲/۲۳ ۰/۰۰۴	۰/۰۱۰ (۰/۰۲۰)	تولید ناخالص داخلی سرانه (GDPpc)
۱۵/۱۴ (۰/۰۰۰۲)	(۰/۰۰۰)	(۰/۰۰۰)	۱۹/۶۱	آزمون F لیمر
	۲۳/۸۱	(۰/۰۰۱)	۱۹/۸۷۰	آزمون هاسمن H

اثر تعامل کنترل فساد و اعتماد و تامین مالی بر توسعه.../امرادى، حسنوند، درخشانی، سرلك

مدل ۲	مدل ۱	مدل
۰/۸۷	۰/۸۷	ضریب تعیین R^2
۱۵۰	۱۵۰	تعداد مشاهدات
۱۰	۱۰	تعداد کشورها
۶۶/۲۴	۶۶/۱۷۶	آماره F
(۰/۰۰۰)	(۰/۰۰۰)	احتمال آماره F
۱/۸۹	۱/۸۹	دوربین واتسون DW

منبع: یافته‌های پژوهشگر

در مدل اول میزان تاثیر (CC*AC) بر کارآفرینی (۰/۰۲۲)، که بیشتر از تاثیر (TR * AC) بر کارآفرینی (۰/۰۱۷)، در مدل دوم است. همچنین در مدل اول، با افزایش یک واحد متغیر (CC*AC)، ۰/۰۱ واحد تولید ناخالص داخلی سرانه بر کارآفرینی تاثیر دارد. در حالی که در مدل دوم، با افزایش یک واحد متغیر (TR * AC)، ۰/۰۰۰۱ واحد تولید ناخالص داخلی سرانه بر کارآفرینی تاثیر دارد. بنابراین تاثیر کنترل فساد در تعامل با تامین مالی بیش از اعتماد است. ضرایب در سطح کمتر از (۰/۵)، معنی دارند و قدرت توضیح دهندگی مدل‌ها با ۸۷٪ حاکی از رابطه قوی بین کیفیت نهادی و تامین مالی بر توسعه کارآفرینی است و به این ترتیب فرضیه‌ها تایید می‌گردند.

بحث و نتیجه‌گیری

در تقویت و توسعه کارآفرینی کیفیت نهادی نقش بسیار مهمی دارد، از این جهت پدیده قابل توجهی در همه کشورها است. مطالعات نشان می‌دهد، توسعه کارآفرینی نیازمند بسترسازی‌های زیربنایی، رفع موانع نهادی، بهبود و اصلاح محیط کسب‌وکار، کاهش بار قوانین اضافی، تمرکز بر آموزش، تدوین بسته‌های حمایتی مالی و غیرمالی است. موفقیت در کنترل فساد و ایجاد اعتماد در کنار تامین منابع مالی می‌تواند بر توسعه کارآفرینی تاثیر مثبت داشته‌باشد، هر چه کنترل فساد بیشتر باشد، اعتماد در محیط نهادی نیز افزایش یافته و احتمال افزایش فعالیت‌های کارآفرینی بالا خواهدرفت. مقاله، با چارچوب اقتصاد نهادی به بررسی تاثیر کیفیت نهادی و دسترسی به اعتبار بر توسعه کارآفرینی، پرداخته که نتایج، اهمیت کیفیت نهادی را بر توسعه کارآفرینی، بیشتر نمایان کرده‌است. کنترل فساد و اعتماد می‌توانند، نظری بین نهادهای رسمی و کارآفرینی باشند. در دسترس بودن منابع مالی عامل مهمی برای شروع کسب‌وکار است که منجر به افزایش امید در کارآفرین شده و در نتیجه کارآفرینی را گسترش می‌دهد، از طرفی ناکافی بودن منابع مانع بزرگی است که کارآفرینی را کاهش می‌دهد.

فصلنامه مدیریت کسب و کار، شماره پنجاه و یک، پاییز ۱۴۰۰

با توجه به نتایج، فرضیه اول، تعامل کنترل فساد و دسترسی به اعتبار بر توسعه کارآفرینی در این کشورها تاثیر مثبت و معنی دار دارد و کارآفرین برای تامین منابع مالی، در کشورهای منا به دلیل درک پایین فساد، پوشش اعتبار بانکی محدود بوده و تامین اعتبار به سمت سرمایه گذاری های خانواده و غیره کشیده می شود.

با توجه به نتایج، فرضیه دوم، تعامل اعتماد و دسترسی به اعتبار بر توسعه کارآفرینی در این کشورها تاثیر مثبت و معنی دار داشته و کارآفرین با وجود اعتماد، برای تامین منابع مالی از نهادهای رسمی کمک می گیرد. نتایج با مطالعات باربوسا و همکاران (۲۰۱۹: ۲)، غورا و همکاران (۲۰۱۹: ۱۷)، چوداری و همکاران (۲۰۱۹: ۵۱)، لانچی و کراسنیک (۲۰۱۷: ۳۸۵)، احمد و هال (۲۰۱۷: ۲۱)، هو و وانگ (۲۰۰۷: ۱۸۷)، زیوری و همکاران (۱۳۹۸: ۵۶۱) و شیراوند و همکاران (۱۳۹۸: ۲۰۹) سازگار است.

به طور کلی، نتایج می دهد که افزایش دسترسی به اعتبار در تعامل با کنترل فساد و اعتماد، منجر به افزایش کارآفرینی در کشورهای منا می شود، لذا با کیفیت نهادی می توان محدودیت های بازارهای مالی و پولی و سرمایه گذاری را کنترل کرد تا کارآفرینی توسعه یابد. بهبود کیفیت نهادی (کنترل فساد و اعتماد) در تعامل با دسترسی به اعتبار (TR * AC, CC* AC) بر کارآفرینی تاثیر مثبت و معنی دار دارد. طبق نتایج و مقایسه دو مدل، تعامل دسترسی به اعتبار و کنترل فساد، نسبت به تعامل اعتماد و دسترسی به اعتبار، بر توسعه کارآفرینی تاثیر بیشتری در کشورهای منا دارد. البته میزان تأثیرگذاری در بین این کشورها، متفاوت بوده به طوری که کشور قطر تقریباً بیشترین تأثیر و کشور عراق تقریباً کمترین تأثیر را بر میزان کارآفرینی داشته اند. در ایران دولت ها در اقدام به سیاست های لازم برای بهبود فضای کسب و کار عملکرد مناسبی نداشته و قوانین دست و پاگیر کماکان در اقتصاد به چشم می خورد. همچنین فرار سرمایه های داخلی اعمال تحریم های و نفتی توانایی کشور را در فعالیتهای اقتصادی کاهش داده است و در میان کشورهای منا، از نظر دسترسی به منابع مالی و غیرمالی از جایگاه مناسبی برخوردار نیست.

به منظور اصلاح نهادها و توسعه کارآفرینی، پیشنهادهای زیر ارائه می گردد:

- به منظور دستیابی به تسهیلات مناسب، در کنار ایجاد صندوق ها و مؤسسات مالی اعتباری خصوصی، بانک های دولتی می توانند از کارآفرین با پرداخت تسهیلات با نرخ پایین، حمایت کنند، از بروکراسی خود بکاهند و تعداد رویه های قانونی شروع کسب و کار را کاهش دهند، زیرا همچنان که در نتایج مشخص شد، کاهش تعداد رویه ها بر کارآفرینی تاثیر مثبت دارد.

- با توجه به تاثیر مثبت آموزش در به دست آوردن منابع مالی برای کسب و کار جدید، باید برای بکارگیری مناسب منابع مالی، از طریق مراکز آموزشی آموزش لازم صورت گیرد.

اثر تعامل کنترل فساد و اعتماد و تامین مالی بر توسعه.../مرادی، حسنونند، درخشانی، سرلک

- یافته‌ها برای سیاست‌گذاران، موثر بوده و برای اصلاح شرایط کارآفرینی می‌توانند با رفع موانع برنامه‌های مالی، با برقراری کنترل فساد بیشتر و ایجاد اعتماد در بین کارآفرینان با در نظر گرفتن مشوق‌ها، جوایز کارآفرینی و سهولت دسترسی به منابع مالی و تعدیل کردن قوانین و مجوزهای دریافت تسهیلات، منجر به تقویت کارآفرینی در کشورهای خود گردند. تغییرات اصلاحی در نهادهای رسمی بدون در نظر گرفتن اصلاحات نهادهای غیررسمی امکان‌پذیر نخواهد بود. یکی از ضعف‌ها در این کشورها، ضعف سیاست‌ها و برنامه‌های عملیاتی دولت‌ها، زیرساخت‌های توسعه نیافته قانونی و تأمین مالی ناکافی است، که بر توسعه کارآفرینی تاثیر می‌گذارد و نتایج اصلاحات را کاهش می‌دهد که با کنترل فساد و ایجاد اعتماد در فعالیت‌های اقتصادی و همچنین اصلاح نهادهای، از طریق حمایت مالی از کارآفرینان، می‌توان کارآفرینی را افزایش داده و برای توسعه کشور در نیل به اهداف سند چشم‌انداز، الگوی اسلامی- ایرانی در گام دوم انقلاب، قدمی برداشت.

فصلنامه مدیریت کسب و کار، شماره پنجاه و یک، پائیز ۱۴۰۰

منابع

- (۱) ابو جعفری، روح اله، الهی، شعبان، پیغامی، عادل، یاوری، کاظم، (۱۳۹۳)، تأمین مالی نوآوری مبتنی بر نظریه تأمین مالی مرحله‌ای: مطالعه موردی نظام مالی نوآوری در ایران، فصلنامه برنامه‌ریزی و بودجه، سال ۱۹، شماره ۴، ۱۴۶-۱۰۹.
- (۲) ایمانی پور، نرگس، عزیزی، حسن، (۱۳۹۰)، تحلیل اجزای تشکیل دهنده فرایند سرمایه‌گذاری خطرپذیر در ایران، توسعه کارآفرینی، دوره ۴، شماره ۲، ۱۰۴-۸۵.
- (۳) خداپرست مشهدی، مهدی، فلاحی، محمدعلی، رجب‌زاده مغانی، ناهید، (۱۳۹۴)، بررسی نقش کیفیت نهادی بر توسعه مالی در کشورهای منتخب عضو سازمان کنفرانس، دوفصلنامه اقتصاد پولی، مالی (دانش و توسعه سابق)، دوره جدید، سال ۲۳، شماره ۱۱، ۴۵-۲۶.
- (۴) زیوری، امینه، مطهری، رضا، محمدی‌خیاره، محسن، (۱۳۹۸)، تأثیر دسترسی به منابع مالی بر فعالیت‌های کارآفرینانه؛ مقایسه کشورهای منتخب توسعه‌یافته و در حال توسعه، توسعه کارآفرینی، دوره ۱۲، شماره ۴، ۵۸۰-۵۶۱.
- (۵) سوری، علی، (۱۳۹۲)، اقتصاد سنجی، چاپ هفتم، انتشارات فرهنگ شناسی.
- (۶) شیرواند، فاطمه، محمدی‌خیاره، محسن، مطهری، رضا، توماج، عبدالسعید، (۱۳۹۸)، بررسی تأثیر عوامل نهادی رسمی و غیررسمی بر کارآفرینی و نتیجه آن بر رشد اقتصادی: شواهدی از کشورهای منا (۲۰۱۵-۲۰۰۸)، تحقیقات اقتصادی، دوره ۵۴، شماره ۱، ۲۳۳-۲۰۹.
- (۷) شیرکوند، سعید، غلامپورفرد، محمدمسعود، محمودی، وحید، عباسیان، عزت‌الله، (۱۳۹۹)، چهارچوب مفهومی تأمین مالی کارآفرینی در ایران، راهبرد مدیریت مالی، سال ۸، شماره ۲۸، ۲۰-۱.
- 8) Ahmad, M.; Hall, S. (2017) Trust-based social capital, economic growth and property rights: Explaining the relationship. Int. J. Soc. Econ., 44, pp, 21-52.
- 9) Aidis, R., Estrin, S. & Mickiewicz, T.M. (2012), Size matters: entrepreneurial entry and government, Small Business Economics, 39(1), pp, 119-139.
- 10) Arbolino, R., Carlucci, F., Cirà, A., Ioppolo, G., & Yigitcanlar, T. (2017). Efficiency of the EU regulation on greenhouse gas emissions in Italy: The hierarchical cluster analysis approach. Ecological Indicators, 81, pp ,115-123.
- 11) Barbosa, D, E, Urbano-P. and Andrea Hurtado-A. (2019), Exploring the Relationship between Formal and Informal Institutions, Social Capital, and Entrepreneurial Activity in Developing and Developed Countries, Journal Sustainability, 11, 550, pp, 2-20.

- 12) Chowdhury, F., Audretsch, D. B., & Belitski, M. (2019). "Institutions and entrepreneurship quality". *Entrepreneurship Theory and Practice*, 43(1),pp, 51-81.
- 13) Dvouletý, O. (2018), How to analyse determinants of entrepreneurship and self-employment at the country level? A methodological contribution, *Journal of Business Venturing Insights*, Vol. 9. pp,92-99.
- 14) Fuentelsaz, L., González, & Maicas, (2018). Formal institutions and opportunity entrepreneurship. The contingent role of informal institutions, *BRQ Business Research Quarterly*, pp,1-20.
- 15) Ghura, H., Harraf, A., Li, X., & Hamdan, A. (2019). The moderating effect of corruption on the relationship between formal institutions and entrepreneurial activity. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*,pp, 17-44.
- 16) Gnyawali, D. R. & Fogel, D S. (1994), Environments for entrepreneurship development: key dimensions and research implications, *Entrepreneurship Theory and Practice*, 18(4),pp, 43-62.
- 17) Gompers, P. and Sahlman, W. (2003) *Entrepreneurial Finance. A Casebook*, Internationaled. Wiley Text Books.
- 18) Ho, Y. P., & Wong, P. K. (2007). Financing, regulatory costs and entrepreneurial propensity. *Small Business Economics*, 28(2-3),pp, 187-204.
- 19) Lajqi,S.;Krasniqi,B. (2017). Entrepreneurial growth aspiration sinchall enging environment: Theroleo finstitutional quality, human and social capital. *Brief. Entrep. Financ.*, 26, pp,385–401.
- 20) Mitter, Christine & Sascha K.(2011). Entrepreneurial finance issues and evidence, revisited. *Int. J. Entrepreneurship and Innovation Management*, Vol. 14, Nos. 2/3.
- 21) North,D.C. (1994).Economic Performance Through Time. *American Economic Review*,pp, 3, 84.
- 22) North, D.C. (2005), *Understanding the Process of Institutional Change*, Princeton University Press, Princeton, NJ.
- 23) Schumpeter, J. A. (1934). *The Theory of Economic Development*. By Joseph A.Schumpeter, Translated from the German by Redvers Opie, Harvard University Press.
- 24) Taddeo, R., Simboli, Ioppolo, & Morgante. (2017). Industrial symbiosis, networking and innovation: The potential role of innovation poles. *Sustainability*, 9(2), pp, 1-17.
- 25) Van Auken, H.E.& Neely, L. (1999), Obstacles to business launch, *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 4(2), pp,175-187.
- 26) World Bank (2005-2019), *World development indicators*. Washington DC.

-
- 1 Schumpeter
 - 2 North
 - 3 Barbosa et al.
 - 4 Ho & Wong
 ۵. حد منطقه از مراکش شمال غربی قاره آفریقا آغاز شده و تا ایران، شرقی‌ترین کشور منطقه امتداد می‌یابد.
(Middle East and North Africa)
 - 6 Aidis et al.
 - 7 Fuentelsaz , González, Maicas. & Montero.
 - 8 Mitter & Kraus
 - 9 Gnyawali, . & Fogel, .
 - 10 Arbolino et al
 - 11 Taddeo et al
 - 12 Gompers & Sahlman
 - 13 Ahmad and Hall
 - 14 Van Auken and Neely.
 - 15 Lajqi, S.; Krasniqi
 - 16 Chowdhury et al
 - 17 New Entry Rate.
 - 18 Control of Corruption.
 - 19 Worldwide Governance Indicators.
 - 20 Trust
 - 21 World Value Survey
 - 22 Procedures for starting a business
 - 23 Tertiary
 - 24 Firm-level Technology Absorption.
 - 25 Global Competitiveness Report.
 - 26 GDP Per Capita purchasing power parity.